

Mahabad Namiq
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto
Tulkki (AMK), asioimistulkkkaus
Opinnäytetyö, 2021

TALASSEMIAN SANASTOTYÖ

suomi-kurdi (sorani)

TIIVISTELMÄ

Mahabad Namiq

Talassemien sanastotyö, suomi–kurdi (sorani)

35 sivua, 3 liitettä

Kevät, 2021

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Humanistisen alan ammattikorkeakoulututkinto

Tulkki (AMK), asioimistulkkkaus

Opinnäytetyön tavoitteena oli laatia sanasto talaseemian sairaudesta suomi–kurdi (sorani) -kielellä. Tavoitteena oli tehdä harvinaisesta sairaudesta erikoissanasto helpottamaan tulkkausta. Talassemia on perinnöllinen verisairaus. Sitä arvioidaan olevan noin 200 miljoonalla ihmisellä.

Opinnäytetyössä on kaksi osaa: tietoperusta ja sanastotyö. Tietoperustassa kerrotaan talassemian sairaudesta, oireista sekä hoitomenetelmistä. Tästä tietopaketauksesta voi hyötyä kaikki talassemiasta kiinnostuneet. Opinnäytetyössä verrataan myös Suomen ja Irakin eroavaisuuksia terveydenhuoltojärjestelmässä, joka on tärkeä osa tulkkaustyötä. Opinnäytetyön tietoperustaosuus sisältää lisäksi sanastotyön keskeiset käsitteet ja menetelmät. Sanastotyön tueksi hyödynnettiin keskeisimpiä käännösstrategioita: kotouttavaa, vieraannuttavaa ja pragmaattisia adaptaatioita.

Sanastotyöprosessissa kerättiin talassemian keskeisimpiä termejä, joille laadittiin suomenkieliset määritelmät. Tämän jälkeen vastineet tehtiin kurdi (sorani) kielellä. Sanastoon lisättiin myöhemmin englanninkieliset vastineet, joita käytettiin välikielenä vastineiden luomisessa. Englannin kielen vastineita voidaan hyödyntää muiden työkielten kohdalla. Sanastotyöhön käytettiin luotettavia lähteitä sanaston laadun varmistamiseksi.

Talassemiasta ei ole aikaisemmin tehty sanastoa opinnäytetyönä. Sanasto helpottaa valmistautumista tulkkaukseen ja on käytännöllinen työelämässä. Pohdintaosiossa kerrotaan, kuinka opinnäytetyön on tarkoitus tukea tulkkereita ja tulkkausalan opiskelijoita. Sanasto on liitteenä opinnäytetyön lopussa.

Asiasanat: anemia, hemoglobiini, perinnöllisyys, punasolu, sanastotyö, talassemia, verisairaus

ABSTRACT

Mahabad Namiq

A general glossary of thalassemia words in the Kurdish (Sorani) language

35 pages, 3 appendices

Spring 2021

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Humanities

Interpreter, Community Interpreting

The aim of the thesis was to compile a special vocabulary on the rare disease thalassemia to facilitate interpretation from Finnish into Kurdish (Sorani). Thalassemia is an inherited blood disorder. It is estimated that about 200 million people have it.

The thesis has two parts: a knowledge base and vocabulary work. The knowledge base describes the disease, symptoms, and treatment methods of thalassemia. This information pack can benefit anyone interested in thalassemia. The thesis also compares the differences between Finland and Iraq in the health care system, which is an important part of interpreting work. The knowledge base section also includes the key concepts and methods of vocabulary work. Key translation strategies were used to support vocabulary work; integrative, alienating, and pragmatic adaptations.

In the vocabulary process the most important terms of thalassemia were collected, for which definitions were prepared in Finnish. After this, the definitions were produced in Kurdish (Sorani). English equivalents were later added to the glossary, which was then used as an intermediate language in creating equivalents. English equivalents can be utilized for other working languages. Reliable sources were used for vocabulary work to ensure the quality of the vocabulary.

Thalassemia vocabulary work from Finnish into Kurdish (Sorani) has not previously been the subject of a thesis. The glossary facilitates the preparation for interpretation and is practical in working life. The reflection section explains how the thesis is intended to support interpreters and interpreting students. The glossary is attached at the end of the thesis.

Keywords: anemia, hemoglobin, heredity, red blood cell, vocabulary work, thalassemia, blood disease

مه‌هاباد نامیق
وشه‌نامه‌ی ته‌لاسیمیا، فینلان‌دی-کوردی (سۆرانی)
۳۵ لاپه‌ره و ۳ پاشکو
به‌هاری ۲۰۲۱
زانکو‌ی زانسته پیشه‌یه‌کانی دیاکونیا
پروانامه‌ی پیشه‌یی بواره مرو‌ییه‌کان
وهرگیری زارمکی، وهرگیری

ئامانجی ئه‌و تیزه بریتی بوو له کۆکردنه‌وه‌ی وشه‌ی په‌یوه‌ندی‌دار به‌ نه‌خۆشیی تالاسیمیا به‌ زمانی فینلان‌دی - کوردی (سۆرانی). ئامانج ئه‌وه بوو که وشه‌نامه‌یه‌ک سه‌بارت به‌و نه‌خۆشییه‌ ده‌گمه‌نه دروست بکریت بۆ ئاسانکردنه‌وه‌ی کاری وهرگیری. تالاسیمیا نه‌خۆشییه‌کی خوینی بۆماوه‌یه. وا مه‌زنده ده‌کریت که دوچاربووانی ئه‌و نه‌خۆشییه ۲۰۰ ملیۆن بن.

تیزمه‌که له دوو به‌ش پیکهاتوه: بنه‌مای زانیاری و کاری دروستکردنی وشه‌نامه. له به‌شی بنه‌مای زانیاری دا باس له نه‌خۆشیی تالاسیمیا و نیشانه‌کان و شیوازی چارسه‌رییه‌کانی ده‌کریت. کۆی ئه‌م زانیارییه ده‌توانی‌ت پرسوود بیت بۆ هه‌ر کسه‌یک که ئارزوومندی ناسینی تالاسیمیا. هه‌روه‌ها له تیزمه‌که‌دا جیاوازییه‌کانی سه‌سته‌می پیراگه‌یشتنی ته‌ندروستی فینلان و عیراق به‌راورد ده‌کریت و ئه‌و بواره به‌شیکی گرنگی کاری وهرگیرییه. جگه له‌وش به‌شی بنه‌مای زانیاری چه‌مه‌که سه‌رمکی و میتۆده‌کانی کاری وشه‌سازی له‌خۆ ده‌گریت. له کاتی ئه‌نجامدانی کاری وشه‌سازی که‌لک له‌و ستراتیژیانه وهرگیری؛ یه‌کخستن، نامۆکرد، راهاتن و گونجاندنی کرداری.

له پرۆسه‌ی کاری وشه‌سازیدا هه‌ندیک له گرنگترین وشه‌کانی په‌یوه‌ندی‌دار به‌ تالاسیمیا کۆکرده‌وه که روونکردنه‌وه فینله‌ندییه‌که‌شم بۆ دارشتن. دواتر وشه‌ی هاوتای زمانی کوردیم (سۆرانی) بۆ دروستکردن. دواتر وشه‌ی هاوتای ئینگلیزیم به‌ وشه‌نامه‌که‌وه زیادکرد. زمانی ئینگلیزیم وه‌ک زمانی ناوه‌ندیی دروستکردنی وشه‌سازی به‌کار هیناوه. وشه‌ هاوتاکانی ئینگلیزی ده‌کریت بۆ زمانه‌کانی تریش به‌کار به‌یتری. بۆ دلنیا‌بونه‌وه له‌ باشی وشه‌نامه‌که، سه‌رچاوه‌ی باوه‌ری‌کراوم بۆ کاری وشه‌سازییه‌که به‌ کار هیناوه.

پیشتر تیز بۆ دروستکردنی وشه‌نامه‌ی تایبه‌ت به‌ تالاسیمیاوه نه‌ووسراوه. وشه‌نامه ئاسانکاری بۆ ئاماده‌بوونی کاری وهرگیری ده‌کات و له ژبانی کاردا به‌ که‌لکه. له به‌شی تیارامانی تیزمه‌که دا باس له‌وه ده‌کریت که چون ئه‌و تیزه پشتیوانی له وهرگیره‌کان و خویندکارانی ئه‌و بواره ده‌کات. وشه‌نامه‌که وه‌ک پاشکو له کۆتایی تیزمه‌که‌دا دانراوه.

وشه سه‌رمکیه‌کان: که‌م خوینی، هه‌مۆگلوبین، بۆماوه (میرات)، خانه‌ی سوور، کاری وشه‌سازی، تالاسیمیا، نه‌خۆشیی خوین

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TALASSEMIA	6
2.1 Veri ja punasolut	8
2.2 Talassemian oireet ja diagnoosi.....	8
2.3 Talassemian hoito	9
3 SUOMEN JA IRAKIN EROAVAISUUDET TERVEYDENHUOLTOJÄRJESTELMÄSSÄ.....	11
4 SANASTOTYÖN KESKEISET KÄSITTEET.....	13
4.1 Tarkoite ja käsite	14
4.2 Käsitepiirteet ja käsitejärjestelmät.....	14
4.2.1 Hierarkkiset käsitesuhteet	15
4.2.2 Koostumussuhteet ja funktiosuhteet	16
4.3 Määritelmät	16
4.4 Termit.....	17
4.5 Käännösstrategiat osana sanastotyötä	18
5 SANASTOTYÖN TOTEUTUS.....	20
5.1 Sanaston keruu ja analysointi	21
5.2 Määritelmien laatiminen	21
5.3 Sanastotyön haasteet ja ratkaisut	21
5.4 Tiedon haku ja luotettavuus	23
6 POHDINTA	25
LÄHTEET.....	27
LIITE 1. Talassemian sanasto.....	29
LIITE 2. Termien ja vastineiden lähteet.....	33
LIITE 3. Määritelmien lähteet	34

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe on talassemian suomi–kurdi (sorani) sanastotyö. Talassemia on perinnöllinen verisairaus. Valitsin kyseisen aiheen, koska tauti on harvinaisen Suomessa ja aiheesta ei ole tehty aikaisemmin opinnäytetyötä. Tautiin kuuluvaa sanastoa on vaikea löytää kurdi (sorani) kielellä, mikä tuottaa hankaluuksia tulkkaustilanteissa. Tulkatessani kurdinkielisille asiakkaille, olen huomannut, kuinka talassemia on yleistä kurdialueella. Sen vuoksi koin tärkeäksi laatia suomi–kurdi (sorani) -sanaston, jossa on talassemiaan liittyvät keskeisimmät termit. Tulkit saavat myös itse talassemiasta keskeistä tietoa tämän opinnäytetyön myötä. Valmiiksi tehty sanasto helpottaa sekä tulkin että asiakkaan välistä kommunikointia. Myös aiheesta kiinnostuneet hyötyvät tästä opinnäytetyöstä.

Opinnäytetyöni koostuu tietoperustasta ja sanastotyöprosessista. Tietoperustassa kerron talassemiasta. Kerron myös sanastotyön keskeisistä käsitteistä ja menetelmistä, jotta lukija ymmärtää, mistä sanastotyössä on kyse. Lisäksi hyödynsin sanastotyössäni käänösstrategioita: kotouttavaa, vieraannuttavaa ja pragmaattisia adaptaatioita. Sanastotyöprosessini alussa keräsin talassemian keskeisimpiä termejä, joille laadin suomenkieliset määritelmät. Tämän jälkeen tein vastineet kurdin (sorani) -kielellä. Sanastotyön aikana päätin lisätä vielä englanninkieliset vastineet, joita tulkki voi käyttää välikielenä etsiessään lisätietoa kurdinkielellä. Lisäksi kerron haasteista, joihin törmäsin sanastoa tehdessäni. Sanastotyö ei ole pelkkää kääntämistä vaan vastineiden luomista sanastotyön eri menetelmin. Asetin termit, määritelmät ja vastineet taulukkoon, jotta sanasto olisi mahdollisimman selkeä ja toimiva lukijalle. Sanasto on liitteenä opinnäytetyöni lopussa. Viimeisenä kerron pohdintaosiossa, miten opinnäytetyö kehitti minua tulkkina.

2 TALASSEMIA

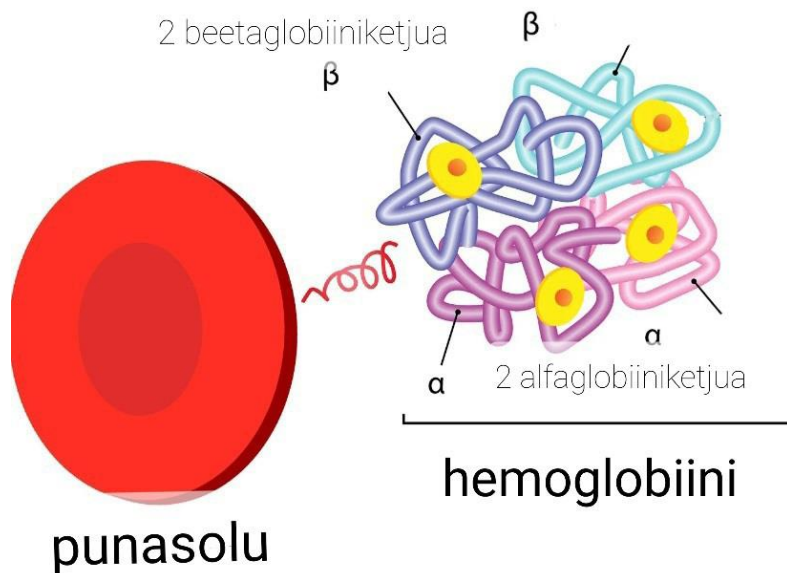
Talassemia on yksi maailman yleisin periytyvä verisairaus. Sitä arvioidaan olevan noin 200 miljoonalla ihmisellä. Talassemia aiheuttaa hemoglobiinin eli verenarvon tuoton heikkenemisen, jonka seurauksena verenarvo laskee. Tämä voi johtaa anemiatyypisiin oireisiin. (Salonen 2019b.) Anemiolla tarkoitetaan veren vähäisyyttä, jossa veren punasolun tuotanto on heikentynyt. Anemioita on erilaisia esimerkiksi hemolyyttinen anemia, jossa punasolun hajoaminen on nopeutunut. Anemian oireet näkyvät yleisenä väsymyksenä ja jaksamattomuutena. Lisäksi oireina voivat olla rintakipua, päänsärkyä tai vatsakipua. (Terveyskylä. Veritaudit. Tietoa veritaudeista. Anemia.)

Talassemioiden esiintyvyys vaihtelee maantieteellisesti ja etnisen taustan mukaan. Tauti tunnetaan vanhastaan niin kutsuttuna Välimeren anemiana, sillä se on yleinen vyöhykkeellä Välimeren maista Indonesiaan. Tämä maantieteellinen seikka onkin syy taudin nimelle. Thalassa on kreikaksi meri, josta voi päätellä talassemian olevan ”merivedellä laimennettua verta” tai ”merta veressä”. Taudin yleisyys on tyypillistä myös malaria-alueilla. (Rajantie 2010.)

Suomessa talassemiaa esiintyy yksittäisinä tapauksina. Suurin osa talassemiaa kantavista henkilöistä ovat maahanmuuttajia, jotka tulevat alueilta, jossa talassemiaa esiintyy runsaasti. Osa talassemiaa sairastavista henkilöistä ovat oireettomia, mutta nämäkin tapaukset tulisi tunnistaa ajoissa. Tällä tavalla voidaan selvittää taudin mahdollinen hoito ja periytyvyys. (Rajantie 2010.)

Talassemiassa punasolujen hajoaminen eli hemolyysi tapahtuu liian nopeasti ja normaalien globiiniketjujen muodostus on häiriintynyt. Veren punasolussa oleva hemoglobiini sisältää neljä valkuaisaineketjua, joista kaksi on alfa- ja kaksi beetaglobiiniksi kutsuttuja ketjuja. Talassemiaa sairastavien ihmisten kohdalla globiiniketjuissa on epävakautta tai ne puuttuvat kokonaan. Tällä tavalla syntyy erilaisia talassemian tyyppejä. Talassemian tyypit ja vaikeusas-

teet ovat useita erilaisia, kuten edellä mainitut alfa- ja beetatalassemiat. Talamsemian vaikeusastetta kuvaavia nimiä ovat esimerkiksi *minor* lievä tauti ja *major* vaikea tauti. (Rajantie 2010.) Alla olevassa kuvassa voi nähdä punasolun rakenteen, jossa havainnollistetaan muun muassa alfa- ja beetaglobiini-ketjuja.

Kuva 1. Esimerkkikuva punasolusta ja sen osien rakenteesta (Smith & Hopen. Hemoglobin and heme group)

Alfatalessemia on yleistä Kaakkois-Aasian saarilla ja Länsi-Afrikassa. Alfatalessemiaan altistavia tekijöitä ovat esimerkiksi suolistolaiset, joita kohdataan Afrikassa. Beetatalessemia on taas yleistä Välimeren alueella, Arabian niemimaalla, Intiassa, Kaakkois-Aasiassa sekä malaria-alueella. Malaria-alueella beetatalessemian kantajuus on osoittautunut hyödyksi malarian aiheuttamalta veren punasolutuholta. (Rajantie 2010.) Malaria on hyttysen aiheuttama sairaus, mikä on ollut yksi eniten ihmisiä tappavista tartuntataudeista, (Siikamäki 2021.)

2.1 Veri ja punasolut

Punasolut ovat tärkeitä hapen kuljettajia veressä, sillä ne sisältävät hemoglobiinia. Hemoglobiini on yksi veren punasoluissa oleva, happea sitova valkuaisaine. Veri on nestemäinen kudos, jota ihmisellä on noin 7 prosenttia painostaan. Veri koostuu veriplasmasta, jota veressä on 55 prosenttia ja verensoluista, joita on yhteensä 45 prosenttia veressä. Verensoluja ovat punasolut eli erytrosyytit, valkosolut eli leukosyytit ja verihiutaleet eli trombosyytit. (Arstila ym. 2000, 221–229.)

Punasoluja syntyy toistuvasti ihmisen luuytimessä. Varhaisella sikiöllä punasoluja muodostuu ruskuaispussissa ja myöhemmin pääasiassa maksassa. Verenmuodostus syntymän jälkeen tapahtuu luuytimessä. Tietoa verisolujen muodostumisesta saadaan luuydinnäytteen avulla. Veren punasolujen vähäisyys voi johtaa anemiaan. Anemioita on monenlaisia, kuten raudanpuute, B12-vitamiinin tai foolihapon puute. Muita anemioita on vuotoanemia sekä luuydinsairauteen liittyvä anemia, kuten leukemia. (Arstila ym. 2000, 221–229.) Anemia on yksi Talassemian oireista (Salonen 2019b).

2.2 Talassemian oireet ja diagnoosi

Monet talassemiapotilaat voivat olla oireettomia, jolloin potilas on kantaja eikä tarvitse hoitoa. Talassemian hoitoa tarvitsevat vaikeasti sairastavat potilaat. Esimerkiksi potilailla, joilla on anemiaan liittyvää väsymystä tai raudan elimistöön kertymisestä johtuvia ongelmia. Lisäksi talassemian oireita voivat olla pernan suurentuminen, sappikivitauti, luustosairaudet ja kasvuhäiriöt. Pahimmissa tapauksissa tauti voi kehittyä jo sikiöaikana tai vauvaiässä. (Salonen 2019b.)

Anemiaa tutkittaessa on perustutkimuksena verenkuvaa. Se käsittää hemoglobiinipitoisuuden ja punasolujen tilavuusosuuden sekä punasolujen ja valkosolujen lukumäärän. Verenkuvan määrittelylaitteet mittaavat automaattisesti punasolujen koon. Koon perusteella voidaan tehdä päätelmiä anemian syistä.

Verinäytteen avulla voidaan diagnosoida talassemiasairaus. Potilaan oireet, lähtömaa ja lähisuvussa esiintyvät verisairaudet vahvistavat epäilyä taudista. Tarvittaessa tehdään myös geenitutkimuksia, jolloin nähdään taudin periytyvyys. (Salonen 2019.)

Peittyvässä periytymisessä toisen vanhemman tautigeeni ei vielä aiheuta lapsen sairastumista. Lapsi voi kuitenkin sairastua samaan lievään tautimuotoon. Niissä tapauksissa, joissa molemmilla vanhemmilla on talasemia tai muu hemoglobiinipoikkeavuus saattavat heidän lapsensa sairastua vaikeaan talassemian muotoon. Tällaisissa tilanteissa vanhemmat ohjataan perinnöllisyysneuvontaan. Siellä selvitetään periytymisen mahdollisuutta ja tarvetta sikiötutkimukseen. Lievänkin talassemian tunnistaminen on perinnöllisyysneuvonnan kannalta tärkeää ja sen erottaminen raudanpuutteesta välttämätöntä. Perinnöllisyysneuvonnan ja prenataalidiagnostiikan (ennen syntymää tehtävä taudinmääritys) avulla vaikeiden talasemioiden ilmaantuvuutta on voitu huomattavasti helpottaa. (Rajantie 2010.)

2.3 Talassemian hoito

Oireettomat talasemiatapaukset eivät tarvitse hoitoa. Oireeton henkilö voi elää ja työskennellä tavallisesti. Vaikeammat taudinmuodot tarvitsevat verensiirtoa. Näissä tapauksissa rautaa imeytyy vereen enemmän kuin ei-sairastavilla. Verensiirron avulla pyritään tasapainottamaan veren rauta-arvoa. Osa potilaista saa rautakelaatiohoitoa. Rautakelaatiohoidolla liiallisen raudan määrä poistetaan elimistöstä. Toimenpide tehdään erittäin vaikeissa tapauksissa. Talasemiaan liittyvä punasolujen hajoaminen lisää foolihapon tarvetta, joten foolihapon käyttäminen voi olla tarpeen. Lähes kaikille talasemiapotilaille suositellaan kalsium- ja D-vitamiinin käyttöä. Viimeinen hoitomuoto on kantasolusiirto. (Salonen 2019b.) Kantasolusiirrosta etsitään potilaalle sopiva kudostyyppi. Siinä on tarkat kriteerit, jossa kantasolun luovuttajan ja saajan kudostyypit on sovittava yhteen. Veren kantasoluja voi kerätä kahdella eri tavalla: verenkierrosta tai luuytimeistä. Ennen

kantasolun siirtoa potilas saa ensihoitoa, joka kestää muutamasta päivästä runsaaseen viikkoon. (Terveyskylä. Tietoa lasten sairauksista. Syöpäsairaudet. Hoitomuodot. Kantasolusiirrot.)

Suomessa vaikeampaa talassemiaa potevat kuuluvat hematologin hoitoon ja seurantaan. Lapsipotilaat ohjataan yliopistosairaaloihin. Vaikean talassemian ennuste on parantunut nykyaikaisten punasolusiirtojen ja tehostuneen rautakelaatiohoitojen sekä kantasolusiirtojen ansiosta. (Rajatie 2010.)

Tarpeeton rautalääkitys kasvattaa ennestään korostunutta rautavarastoa ja aiheuttaa useille suolisto-oireita. Lisäksi se voi viivästyttää talassemiasairauden diagnoosia. Raudan sivuvaikutuksia voidaan lievittää C-vitamiinilla. Raudan kertyminen on erityisen haitallista sydänlihakselle, maksalle ja haimalle sekä endokriinisille (hormooneja tuottaville) elimille. Sappikivienkin muodostumisen syynä voi olla liiallinen raudan määrä elimistössä. Siksi on tärkeää selvittää, onko potilaalla talassemia vai raudanpuuteanemia. (Rajatie 2010.)

3 SUOMEN JA IRAKIN EROAVAISUUDET TERVEYDENHUOLTOJÄRJESTELMÄSSÄ

Tässä kappaleessa kerron Suomen ja Irakin terveydenhuoltojärjestelmän eroavaisuuksista. Kurdinkieli on yksi puhutuista kielistä Irakissa. Kurdinkielessä on monta eri murretta, mutta Irakissa pääosin käytetään soranin murretta. Terveydenhuoltojärjestelmän eroavaisuuksien näkeminen on tärkeä osa tulkin työtä. Lisäksi kerron tässä kappaleessa, mitä hyötyä tästä osaamisesta on tulkeille ja muille osapuolille talassemiasairauden hoidossa.

Hoitotyötä tehneenä ja Suomessa yli kolmekymmentä vuotta asuneena, minulle on kertynyt omakohtaisia kokemuksia Suomen terveydenhuoltojärjestelmästä. Kotimaan matkoillani olen päässyt tutustumaan Irakin terveydenhuoltojärjestelmään, joka on auttanut minua tulkin työssä ymmärtämään kahden maan terveydenhuollon eroja. Esimerkiksi Irakissa ei ole sähköistä ajanvarausjärjestelmää, sähköisiä reseptejä tai lähetteitä, joiden välityksellä sairaalat tiedottavat toisiaan potilaan asioista. Ajanvaraukset tapahtuvat pääosin paikalla, sairaaloissa tai puhelimitse. Irakissa lääkärin vastaanottoajat kestävät korkeintaan 5–10 minuuttia. Lääkärit saattavat ottaa vastaan päivässä jopa kymmeniä ihmisiä. Tällainen nopea hoitotahti altistaa väärinymmärryksille ja hoitovirheille.

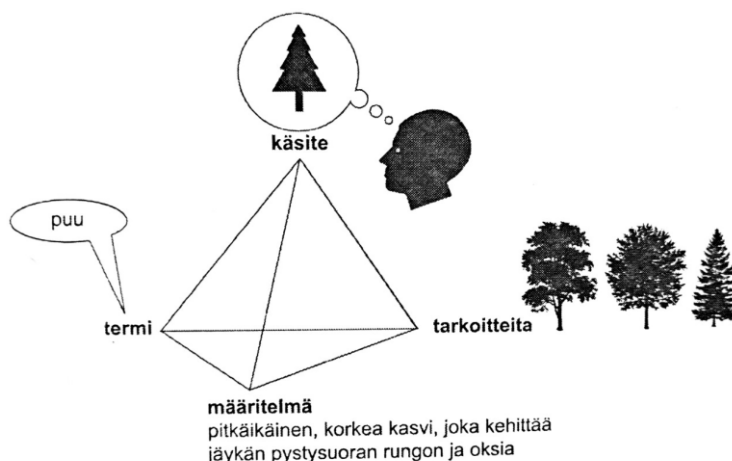
Irakissa terveydenhoidon eri yksiköillä ei ole yhtenäistä viestintäkanavaa tai tietoa toisen yksikön tekemisistä hoitopäätöksistä, kun taas Suomessa kaikki hoitotieto potilaasta kirjataan ja tallennetaan. Esimerkiksi Suomessa talassemiapotilaille tehdään hoitosuunnitelma, jossa suunnitellaan tarkkaan hoidon tapa ja ajankohdat. Tallennetut tiedot helpottavat potilaan hoitoa, josta lääkärit näkevät hoidon kokonaisuutta (Lääkäriliitto. Lääkärin tietopankki. Muita ohjeita ja suosituksia. Lääkärin vastaanoton laatu - suositus). Vaikka potilas muuttaisi toiselle paikkakunnalle, hänen sairaskertomuksensa ja hoitosuunnitelmansa siirretään myös uuteen paikkakuntaan. Talassemian hoito on monivaiheinen. Tämän takia tiedon siirto on olennainen osa hoitoa.

Irakissa potilas vastaa itse erilaisista hoitotarpeistaan. Muun muassa potilas joutuu itse etsimään hoitopaikan, erikoislääkärin tai laboratorion. Suomessa taas lääkärit päättävät yhdessä potilaan kanssa hoitosuunnitelmista ja tarvittavista jatkotutkimuksista (Lääkäriliitto. Lääkärin tietopankki. Muita ohjeita ja suosituksia. Lääkärin vastaanoton laatu - suositus). Irakissa jokainen lääkärinkäynti maksaa käyntimaksun ja se maksetaan käteisellä, kun taas Suomessa terveydenhuolto on kaikille taattu ja lähes ilmaista. Tämän vuoksi Irakissa vähävaraiset jäävät terveydenhoidon saannin ulkopuolelle. Talassemia on yksi näistä vaikeista sairauksista, jonka hoito on kallista ja kaikille talassemiatyypeille ei aina löydy hoitoa. Tämän takia ihmiset joutuvat myymään omaisuuttaan kustantaakseen läheistensä hoidon tai hakevat apua ulkomailta.

Asioimistulkin ammattisäännösten kuudennen ohjeen kohdalla kerrotaankin seuraavasti: "Tulkki tulkkaa kattavasti, ei jätä mitään pois eikä lisää mitään asiaankuulumatonta" (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto. Asioimistulkin ammattisäännöstö 2021.) Tulkin on tärkeä osata yleistietoa talassemiaasta ja siihen liittyvistä erikoissanastoista, jotta tulkkaukseen on kattavaa ja tulkki ymmärtää hoidon kaikki eri vaiheet. Tulkin yleinen tietämys auttaa tulkkia itseään hahmottamaan kokonaisuutta. Siitä on myöskin apua potilaalle ja lääkärille. Muun muassa tulkki voi huomauttaa, jos potilas ei ymmärrä esimerkiksi hoitosuunnitelmaa. Tällöin lääkäri on mahdollisuus tarkentaa potilaalle kertomaansa ja näin välttyä väärintymmärryksiltä. Tämä tarkoittaa sitä, että tulkki ei voi eikä saa puuttua itse puheen sisältöön, mutta hänen on tärkeä pystyä näkemään asiakkaan ja viranomaisen lähtökohdat, jotta tulkkauksesta tulee sujuvaa ja asia tavoittaa molemmat osapuolet.

4 SANASTOTYÖN KESKEISET KÄSITTEET

Sanasto on tulkin tärkein työväline. Sen avulla tulkki pystyy valmistautumaan tulkkauksiin ja tarkistamaan tarvittaessa termejä. Tämän vuoksi tulkit hyötyvät eri aiheisista sanastoista, kuten tässä tapauksessa talassemiasanastosta. Sanastotyössä on kyse tarkasti rajatusta aiheesta, joka koostuu käsitteistä ja niiden nimityksinä käytettävistä termeistä (Tieteen termipankki. Sanastotyö). Sanasto on työtä, jossa kerätään, analysoidaan, kuvataan ja esitetään erikoisalan käsitteitä ja niiden määritelmiä (Tieteen termipankki. Sanastotyö). Sanastotyön keskeiset käsitteet ovat tarkoite, käsite, käsitejärjestelmä, määritelmä ja termi (Suonuuti 2006, 11). Alla olevalla tetraedrimallilla havainnollistetaan tätä ajattelutapaa.

Kuva 2. Tarkoitteen, käsitteen, määritelmän ja termin väliset suhteet (Suonuuti 2006, 12)

Sanastotyötä tehdessä voidaan hyödyntää tetraedrimallia sekä konkreettisen että abstraktin käsitteen yhteydessä seuraavalla tavalla: esimerkiksi käsitteen alle tulee sappirakko, koska sitä voidaan kuvitella mielessä ja se on konkreettinen. Sappirakkoa on mahdollista katsoa tai koskettaa, näin ollen se tulee tarkoitteen alle. Termin alle sen sijaan tulee itse sana sappirakko. Määritelmän alle tulee sappirakon lyhyt ja ytimekäs seloste eli elin, joka toimii säiliönä maksan erittämälle sappinesteelle. Toisena esimerkkinä voidaan käyttää käsitteenä talasse-

mia. Talassemiaa ei voida konkreettisesti käsitellä kuten sappirakkoa, joten meidän on todettava, että käsite on samalla tarkoite. Termiksi tulee sairauden nimi eli talassemia. Määritelmäksi taas perinnöllinen verisairaus, jossa on normaali globiiniketju, mutta ketjun tuotanto on alhainen tai sitä ei ole ollenkaan.

4.1 Tarkoite ja käsite

Tarkoitteet ovat todellisuuden ilmiöitä. Tarkoitteessa on monia ominaisuuksia, joista koostuu mielikuva tietylle asialle. Ne voivat olla konkreettisia esimerkiksi puut, esineet ja aineet tai abstrakteja kuten yhteiskunta ja terveys. Tarkoite on se, mitä fyysisessä maailmassa voidaan nähdä, koskettaa ja tuntea tai abstrakteja, joita emme voi nähdä tai koskettaa. Tarkoitteet voivat olla myös kuviteltuja. (Suonuuti 2006, 11.) Esimerkiksi Pinokkio ja lentävä matto.

Käsite on ajattelun perusyksikkö tai ajatustiivistymä eli ymmärtämisen ydin perusta (Tieteen termipankki. Käsite). Käsitteen piirre kuvaa tarkoitteen ominaisuuksia, joka luo mielikuvan siitä minkälainen jokin on (Suonuuti 2006, 12). Eri-laiset oireet kuten anemia, verisairaus ja verensiirto ovat talassemia-käsitteen ominaisuuksia. Nämä ajatusmallit ovat käsitepiirteitä.

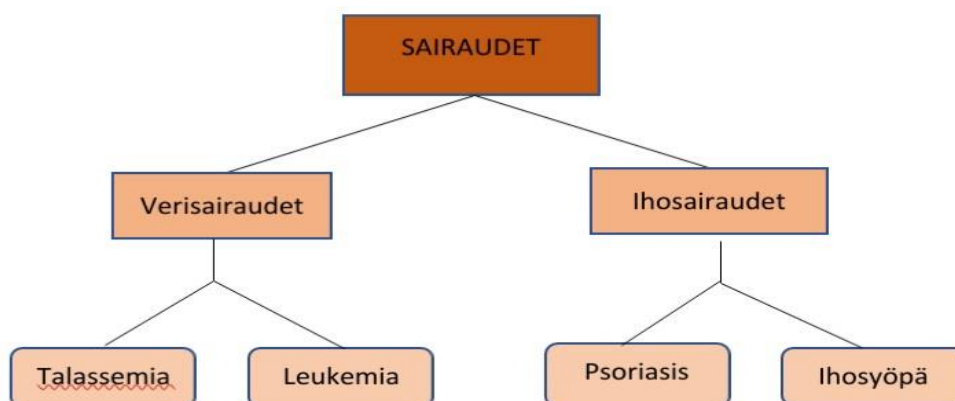
4.2 Käsitepiirteet ja käsitejärjestelmät

Käsitteitä voidaan yleensä kuvata monilla erilaisilla piirteillä. Kuitenkin monet piirteet ovat niin yleisiä, että käsitteiden erottaminen ja tunnistaminen toisistaan on hankalaa. (Suonuuti 2006, 12.) Esimerkiksi *pöytä* ja *polkupyörä* ovat konkreettisia ja kovia materiaaleja. Ne voivat olla samanvärisiä, mutta väri ei ole käsitteitä erottava piirre. Erottavat piirteet näiden kahden käsitteen välillä voivat olla esimerkiksi auton kohdalla neljät renkaat tai kulkuväline. Pöydän kohdalla taas huonekalu ja vaakasuora taso, jolla on neljä jalkaa. Tämän vuoksi määritelmässä on käytettävä erottavia piirteitä (Suonuuti 2006, 12).

Käsitteet eivät ole milloinkaan irrallisia, vaan ne kytkeytyvät aina muihin käsitteisiin, joista muodostuu käsitejärjestelmiä. Käsitejärjestelmät voivat vaihdella yksinkertaisista monimutkaisiin. Hyvän määritelmän laatimisen edellytys on käsitteen analysoiminen ja käsitteiden järjestäminen käsitejärjestelmiksi. Ne voidaan luokitella kolmeen eri käsitesuhteeseen: hierarkkiset suhteet, koostumussuhteet ja funktiosuhteet. Nämä käsitesuhteet voivat kuitenkin olla usein sekakoosteisia järjestelmiä eli käsitejärjestelmät voivat olla eri suhteiden yhdistelmiä. (Suonuuti 2006, 12.)

4.2.1 Hierarkkiset käsitesuhteet

Hierarkkinen suhde muodostuu kahden saman tyyppisen käsitteen välisestä piirteestä, mutta vähintään yhdellä niistä on yksi erottava lisäpiirre. Esimerkiksi puu on yläkäsite ja havupuu on sen alakäsite. Tällä tavoin havupuulla on puun ominaisuudet ja neulaset ovat sen erottavat piirteet. Tästä voidaan jatkaa edelleen alakäsitteisiin, jolloin syntyy monitasoinen hierarkkinen järjestelmä. Alakäsitteet voivat olla yläkäsitteitä toisille alakäsitteille. (Suonuuti 2006, 13–14.) Alla esimerkkikuva hierarkkisesta järjestelmästä sanastotyöhöni liittyen.

Kuva 3. Hierarkkiset käsitesuhteet

Kuvassa havainnollistan hierarkkisen käsitesuhteen, jossa käytän esimerkkinä *sairaudet*. Hierarkkisessa suhteessa *sairaudet* on yläkäsitteenä, ja sen alakäsit-

teinä voivat olla esimerkiksi *verisairaudet* ja *ihosairaudet*. Verisairaudesta voidaan jatkaa edelleen alakäsitteisiin *talassemia* ja *leukemia*. Näin voidaan tehdä myös ihosairauden kohdalla. Tällä tavalla syntyy monitasoinen järjestelmä.

4.2.2 Koostumussuhteet ja funktiosuhteet

Koostumussuhteita voi olla monenlaisia. Koostumussuhteissa yläkäsite perustuu kokonaisuuteen, ja alakäsite perustuu yläkäsitteen kokonaisuuden osaan. Esimerkiksi jos koostumussuhteessa yläkäsitteenä on puu, niin sen alakäsitteitä ovat runko, juuret ja oksat. Koostumussuhteen kokonaisuuden osat voivat olla täysin samanlaisia, kuten kaksi happiatomia, jotka muodostavat happimolekyylin. Happiatomien määrän muuttuessa kolmeen muodostuu otsonimolekyylin. Joissakin tapauksissa määrä on olennainen osa kokonaisuutta, kuten edellä mainitut esimerkit. Toisaalta koostumussuhteen kokonaisuuden osat voivat olla erilaisia. Esimerkiksi neljä vuodenaikaa, jotka muodostavat vuoden. Joskus taas koostumussuhteen määrä voi olla epäolennainen. Esimerkiksi tuolilla voi olla yksi tai useampi jalka. (Suonuuti 2006, 15–16.)

Funktiosuhteet ovat käsitesuhteita, joita ei luokitella hierarkia- tai koostumussuhteiksi. Niitä ovat esimerkiksi ajalliset, toiminnalliset, välineelliset, paikalliset, alkuperään sekä syntyyn liittyvät suhteet. Käsitesuhteet perustuvat assosiaatioon eli mielikuvaan. Funktiosuhteisiin kuuluu laaja ryhmä mielikuvaan perustuvia epähierarkkisia suhteita: tuottaja ja tuote – harakka ja harakanpesä, syy ja seuraus – kevät ja lehtien puhkeaminen, edeltävän ja seuraavan ilmiön suhde – kevät ja kesä, tapahtuma ja tekijä – pesiminen ja lintu sekä tapahtuma ja paikka – pesiminen ja puu. (Suonuuti 2006, 17–18.)

4.3 Määritelmät

Määritelmä on käsitteen kirjallinen kuvaus. Määritelmän avulla voidaan eritellä eri käsitteet toisistaan ja luoda standardiohjeet käsitteiden käyttöä varten.

Tämä selkeyttää erikoisalojen sanastoissa käsitteiden määritelmien laatimisessa. Määritelmä laaditaan siten, että käsitteet sijoitetaan oikein käsitejärjestelmään ja ne kuvataan omissa käsitejärjestelmissä, jolloin saadaan laadukas terminologinen sanasto. (Suonuuti 2006, 19.) Määritelmän laatimisessa on tärkeää selvittää käsitteiden väliset suhteet ja samaan käsitejärjestelmään kuuluvat lähikäsitteet. Määritelmä ei saa olla liian suppea tai laaja. (Tieteen termipankki. Määritelmä.)

Määritelmätyyppejä on kahdenlaisia, sisältö- ja joukkomääritelmiä. Sisältömääritelmät kuvaavat käsitteen olennaiset ja erottavat piirteet. Joukkomääritelmässä taas luetellaan alan käsitteisiin kuuluvia tarkoitteita ja hierarkkisia alakäsitteitä. Erikoisalan sanastoissa käytetään yleensä sisältömääritelmiä, koska ne kuvaavat käsitteen sisältöä. Sisältömääritelmässä käytetään lähintä hierarkkista yläkäsitettä, johon sisältyy myös alakäsitteen olennaispiirteet. (Suonuuti 2006, 19–20.)

Annan esimerkkinä hemoglobiinin, jonka määritelmä on ”punasoluissa oleva valkuaisaine, joka kuljettaa happea keuhkoista elimistöön”. Tässä sisältömääritelmässä kuvataan hemoglobiinin käsitettä. Sisältömääritelmässä käytetään yläkäsitettä, joka tässä tapauksessa on punasolu. Lisäksi esimerkissä kuvaan hemoglobiinin alakäsitteen eli valkuaisaineen. Valkuaisaineen olennaisin piirre on kuljettaa happea keuhkoista elimistöön. Käytettäessä hemoglobiinista joukkomääritelmää luetellaan käsitteen tarkoitteet, kuten veri, punasolu, rautaarvo ja valkuaisaine.

4.4 Termit

Termi on olennainen osa sanastotyötä. Termi voi esiintyä monella eri tavalla: yksittäisenä – (saaste), lyhenteenä (EKG), yhdyssanana (tietokonevirus) tai sanaliittona (sijainnin seuranta). Termit esiintyvät yksikössä tai monikossa. Termin tulee olla kielellisesti oikein eli noudattaa jokaisen kielen omia normeja ja sääntöjä. Termissä täytyy näkyä käsitteen piirteet ja sen on oltava lyhyt. Lisäksi termiä pitää voida taivuttaa. Termi on toisin sanoen asioille nimettyjä

sanoja. Kansainvälisessä terminmuodostuksessa käytetään ISO 704-standardia. ISO 704-standardin avulla muodostetaan käsitteelle termin, joka noudattaa kansainvälistä yleiskielellistä periaatetta. (Suonuuti 2006, 32.)

Käsitteestä käytettäessä useampia termejä, tulee valita yksi niistä suositettavaksi termiksi. Kuitenkin joissakin tapauksissa saatetaan tarvita useampia termejä. Lyhenteet ja synonyymit on merkittävä sallittaviksi tai hylättäviksi termeiksi. Lyhenne voidaan käyttää suositettavaksi termiksi poikkeuksellisesti vain silloin, jos lyhenne on yleisesti esiintyvä muoto esimerkiksi DNA. Tässä tapauksessa DNA:n (deoksiribonukleiinihappo) aukikirjoitettu muoto on annettava synonyyminä. (Suonuuti 2006, 32.)

4.5 Käännösstrategiat osana sanastotyötä

Laadittaessa sanastoa toiselle kielelle etsitään käsitteelle sopivaa vastinetta. Vastine on termin kielellinen vastaavuus (Tieteen termipankki. Vastine). Niissä tilanteissa, joissa toiselle työkielille ei löydy vastinetta, on turvauduttava käännösstrategioihin. Käännösstrategia on käytännön toimintatapa, jota käytetään käännöksen tekovaiheessa (Tieteen termipankki. Käännösstrategiat). Tämä tarkoittaa myös kääntäjän suhtautumista itse alkuperäiseen tekstiin eli lähdetekstiin. Kääntäjän pitää huomioida käännöksessä kohdekielen lukijat, koska heillä ei ole välttämättä samanlaista kielellistä ja kulttuurillista osaamista (Oittinen 2007, 168–170). Käännösteorioita on monenlaisia. Tässä sanastotyön luomisessa käytin tärkeimpiä käännösstrategioita: kotouttavaa, vieraannuttavaa ja pragmaattisia adaptaatioita.

Kotouttavassa käännösstrategiassa lähdeteksti käännetään kohdekielille ottaen huomioon sen kielen normeja ja kulttuuria. Käännöksessä käytetään kohderyhmälle tuttuja käsitteitä. Toisin sanoen käännös muokataan selkeäksi ja helposti ymmärrettäväksi kohdekielen lukijoille. Esimerkiksi lähdetekstissä esiintyvät henkilönnimet voidaan muuttaa kohdekielessä vastaaviksi esiintyviksi nimiksi (Михаил → Mikko). (Tiittula 2014, 6.)

Vieraannuttavassa käännösstrategiassa näkyy lähdetekstin kulttuurilliset ja kielelliset vieraat elementit. Vieraannuttavassa strategiassa on pitädyttävä lähdetekstin kontekstissa ja säilytettävä lähdetekstille ominaiset vieraat elementit. Tällä tavalla lukija pyritään tuomaan lähemmäs lähdetekstiä, -kieltä ja -kulttuuria. Käännöksestä on ilmevä, että teksti on käännetty. Esimerkiksi lähdetekstin nimet jätetään käännökseen sellaisinaan, kun ne ovat olleet (Mr Smith, Михаил Степанович). (Tiittula 2014, 6.)

Tilanteissa, joissa lähdetekstin suora vastine ei toimi kohdekielellä tai -kulttuurissa, voidaan käyttää pragmaattisia adaptaatioita. Pragmaattiset adaptaatiot ovat yksi käännösstrategioista, joita käytetään muokatessa lähdetekstiä kohdekieleen ja -kulttuuriin sopivaksi. Pragmaattisia adaptaation menetelmiä ovat esimerkiksi lisäykset, poistot, korvaukset ja järjestyksen muutokset. Tällä tavalla lukijalle saadaan toimiva ja luonteva teksti. (Vehmas-Lehto 2002, 99–105.)

5 SANASTOTYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyöni sanasto sisältää talassemian keskeisimmät termit ja niiden määritelmät. Aloitin sanastotyön prosessini lukemalla tietoa luotettavista kirjallisista- ja internetlähteistä. Tein muistiinpanoja ja samalla keräsin termejä, jotka mielestäni liittyvät kyseiseen tautiin. Tehdessäni tiedonhakuja huomasin talassemian olevan kytköksissä moneen muuhunkin sairauteen. Tämän takia rajasin sanastoani keskittämällä sen eniten tulkauksissa tarvittaviin termeihin. Niin kuin Suonuuti (2006, 34) toteaa, aiheen tarkka rajaaminen on sanastotyön ensimmäinen vaihe. Käytin samalla hyödyksi työkokemustani, jota minulle on kertynyt tulkatessani talassemiapotilaille. Valitsin talassemian sanastotyöni aiheeksi, koska minua kiinnosti itse sairaus ja se on tuttu lähipiirissäni. Lisäksi talassemiaa ei ole tehty vielä sanastotyötä opinnäytetyönä millään kieliparilla.

Etenin termityöskentelyssäni Sanastotyön oppaan vaiheiden mukaisesti. Kerättyäni suomenkieliset termit siirryin määritelmien tekoon. Sen jälkeen laadin suomenkielisille määritelmille kurdi (sorani) vastineita. Termeille oli vaikea löytää vastineita, siksi käytin englantia välikielenä. Tämän takia päätin lisätä englanninkielisen sarakkeen työhöni, jota voi hyödyntää muutkin kuin kurdin (sorani) -kieliset tulkit. Saatuaani sanastotyön valmiiksi tarkistutin sen kurdinkielisellä opettajalla ja työelämän ohjaajallani.

Laadin sanaston Excel-taulukkoon, joka helpotti työn kokonaisuuden jäsentelyä. Sanaston valmistuttua siirsin sen Word-taulukkoon suomen kielen aakkosjärjestyksessä. Termien, vastineiden ja määritelmien lähteet ovat liitteinä opinnäytetyön lopussa. Tarvittaessa lukija löytää helposti haluamansa lähteen liitteistä.

5.1 Sanaston keruu ja analysointi

Aloitin talassemiasanaston keruun rajaamalla tarkkaan mitkä ovat keskeisimpiä termejä talassemiasairaudelle. Kirjasin listalleni ensimmäisenä ne sanat, joihin olen tulkkauksessa törmännyt, esimerkiksi punasolu ja alfatalasemia. Koottuja termejä oli kaiken kaikkiaan lähes 60, mutta vain osan säilytin. Halusin sanastooni erikoistermejä, jotka esiintyvät talassemiasairauden yhteydessä. Tutkin ja analysoin termejä, joita voi hyödyntää tulkkaustilanteissa.

5.2 Määritelmien laatiminen

Talassemiasanastoa tehdessäni huomasin, kuinka haasteellista on löytää termeille oikea ja selkeä määritelmä. Valittuani termit etsin erilaisista luotettavista lähteistä lisätietoa, joista kokosin tiiviin selosteen eli määritelmän. Määritelmät auttavat lukijaa ymmärtämään paremmin termien tarkoituksen. Määritelmien avulla voidaan erotella samaa muistuttavia termejä toisistaan. Esimerkiksi hemolyysi ja hemolyyttinen voidaan ymmärtää samaksi asiaksi. Kuitenkin hemolyysi tarkoittaa punasolun normaalia hajoamista, kun taas hemolyyttinen tarkoittaa punasolujen kiihtynyttä hajoamista. Tämä taas voi olla merkki henkilön sairastumisesta talassemiaan.

Määritelmien laatimisessa esiintyi myös haasteita. Esimerkiksi luuydin yleensä oletetaan olevan selkärangassa, joka todellisuudessa kuitenkin on lonkka- ja reisiluussa. Määritelmien sisäistäminen olikin olennainen osa sanaston tekoa. Tämän takia tulkin on tärkeä perehtyä erikoistermien määritelmiin, jonka avulla tulkkaus on laadukasta ja sujuvaa.

5.3 Sanastotyön haasteet ja ratkaisut

Täsmällisten vastineiden löytäminen oli haastavaa. Kyseen ollessa ihmisen terveydestä, tulkkauksen täytyy olla mahdollisimman tarkkaa. Otin alusta asti

huomioon sen, että termien täsmällinen kääntäminen ei välttämättä aina palvele tulkkauksilanteissa. Harvalla potilaalla on lääketieteellistä tietämystä, jotta ymmärtäisivät lääkäreiden käyttämää erikoissanastoa. Tämän takia harkitsin tarkkaan kunkin termin kohdalla erikseen, käytäntö puhekielessä yleistynyttä termiä vai oikeaoppista täsmällistä vastinetta.

Olen pyrkinyt kääntämään termit säilyttäen kohdekielen normeja. Osa termeistä, joita valitsin sanastotyöhöni ovat kurdin (sorani) -kielessä vakiintuneita anatomiaan liittyviä termejä, kuten sappikivi (بهردی زراو), sappirakko (تورمهکی / زراو), haima (پهنکریاس) ja perna (سپل).

Käytin käsitesuhteita apuna vastineen luomisessa esimerkiksi alfa- ja beeta-talasseemian kohdalla. Nämä molemmat käsitteet ovat talassemiasairauden alakäsitteitä, joiden yhteisenä tekijänä on verisairaus. Näiden erottava piirre on esimerkiksi alfatalassemiasa raudan liiallinen imeytyminen ja beetatalassemiasa raudan vähäinen imeytyminen. Hyödynsin näitä erottavia tekijöitä tehdessäni määritelmiä. Määritelmien avulla taas löysin sopivat vastineet.

Vastineiden laatimisessa käytin sekä vieraannuttavaa että kotouttavaa käännösstrategiaa. Potilasasiakirjan vastineen kohdalla käytin kotouttavaa käännösstrategiaa, koska Irakissa ei ole vastaavaa järjestelmää kuin Suomessa. Suomessa potilasasiakirja on viranomaisten käytössä ja siihen on tarkat säädökset potilaan tietojen luovuttamisesta. Irakissa taas potilas itse säilyttää sairaskertomuksensa, röntgenkuvansa, reseptinsä ja muut terveyteen liittyvät asiakirjansa. Näin potilasasiakirja koostuu Irakissa. Potilasasiakirjan vastineeksi päätin käyttää (به‌آنگه‌کانی زانباریی نه‌خوش) eli *asiakirjat potilaan tiedoista*.

Toinen esimerkki kotouttavasta käännösstrategiasta on hematologi. Tein termille hematologi vastineen (دکتوری پسیپوری نه‌خوشییه‌کانی خوین) eli suoraan käännettynä *lääkäri tietävä sairauksista veri* eli toisin sanoen *verisairauksista tietävä erikoislääkäri*. Tässä yhteydessä käytin lauseen järjestyksen muutokseen pragmaattista adaptaatiota, jotta vastine olisi ymmärrettävä kohdekiellessä.

Olen joidenkin termien kohdalla päätnyt käyttämään kuitenkin sekä kotouttavaa että vieraannuttavaa käännsstrategiaa. Esimerkiksi anemian vastine kohdekielessä on (ئانئميا) eli *anemia*, mutta puhekielessä enimmäkseen käytetään sen määritelmää (كهم خوینی) eli *veren vähäisyys*. Tein käännsratkaisun ja käytin molempia strategiamalleja, sillä anemiasta on tullut nykyaikana yleinen termi. On kuitenkin ihmisiä, jotka eivät tiedä sanaa anemia sellaisenaan, siksi käytin myöskin kotouttavaa strategiaa.

Kurdiksi ei löydy suoraa vastinetta termille oire, minkä takia päädyin käyttämään kotouttavaa käännsstrategiaa. Vastineeksi tuli (ئاماژەى نەخۆشى) eli *merkki sairaudesta*. Ratkaisin ongelman tekemällä pragmaattisena adaptaationa lisäyksen *sairaus*, sillä yksinään *merkki* ei vastaa oireen tarkoitusta. Globiini-termin kohdalla käytin vieraannuttavaa käännsstrategiaa. Jätin globiini-termin sellaiseksi eli (گلوبین) kurdinkielessä ei löydy vastinetta globiinille. Toinen vaihtoehto globiinin vastineelle olisi ollut sen määritelmä (ئەو پرۆتەیینەى لە ناو خرۆكە) (سپییەكانى خویندا هەیه) eli *se proteiini, joka on veren valkosolussa*. Olen ollut varovainen, etten kotouta liikaa, jottei lähdetekstin anatominen omintakeisuus muutu.

Yläkäsite on laajempi kokonaisuus, minkä takia sen käyttäminen vastineena ei ole aina paras vaihtoehto. Yläkäsitteen avulla voidaan kuitenkin löytää mahdollinen vastine. Esimerkiksi alffatalassemialle ei löydy suoraa vastinetta kurdin (soranin) kielellä, jonka takia termille piti luoda sopiva vastine. Alfatalassemia-termin yläkäsite on *talassemia*. Käytin pragmaattista adaptaatiolisäystä tarkentaakseni yläkäsitettä. Ratkaisin ongelman käsitesuhteen avulla eli käytin talassemian alakäsitettä *vaikein muoto*. Tällä tavalla sain alffatalassemialle vastineen, joka on (سەختترین جۆرى ئالاسیمیا) eli *vaikein muoto talassemia*stä. Lisäksi pragmaattisena adaptaationa muutin sanajärjestyttä, jotta teksti olisi ymmärrettävää kohde kielellä.

5.4 Tiedon haku ja luotettavuus

Opinnäytetyöprosessini alussa tutkin muita lopputöitä, mikä auttoi minua näkemään opinnäytetyön kokonaisuutta. Sanastotyössäni käytin monenlaisia

lähteitä pääosin suomenkielisiä internetlähteitä muun muassa Duodecimin terveyskirjasto, terveyskylä, veripalvelu, norio-keskus ja fimlab. Käytössäni oli myös kirjallisia lähteitä kuten Sanastotyön opas (Suonuuti 2006) ja Suomalainen lääkärikeskus Osa 1 (Arstila ym. 2000). Kurdinkielisiä (sorani) lähteitä ei ollut saatavilla tarpeeksi, mutta hyödyin Lokman Abbasin (2009) suomi–kurdi-sanakirjasta. Lisäksi sain suullista tietoa talassemiaista kurdinkieliseltä lääkäriltä.

Talassemiaan liittyviä suomenkielisiä lähteitä oli monia, joita olen hyödyntänyt tässä opinnäytetyössäni. Lähteet osoittautuivat jossain määrin erilaisiksi, minkä takia kritisoin tarkasti eri lähteiden luotettavuutta. Esimerkiksi etsiessäni määritelmää termille haima, yhdessä lähteessä sen kuvattiin olevan ylhäällä oikealla vatsaontelossa. Kun taas toisessa lähteessä sen kuvattiin olevan oikealla alhaalla vatsaontelossa. Ratkaisin asian käyttämällä termin sijainnille yleiskäsitettä, joka on vatsaontelo. Erittelin tämän kaltaiset termit ja perehdyin niihin syvemmin, jotta saisin tarkan määritelmän.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöni tavoitteena oli laatia talassemian suomi–kurdi (sorani) -erikoissanasto. Tavoitteeni oli tehdä sanasto, joka helpottaa omaa ja muiden tulkkien työtä. Olen ollut kriittinen laatiessani sanaston termit, määritelmät ja vastineet, jotta saisin laadukkaan ja luotettavan sanaston. Tein paljon taustatutkimusta talassemia-aiheesta ja sanastotyöprosessista sekä otin huomioon kulttuurierot. Sain palautetta alan asiantuntijoilta, työelämänohjaajaltani ja tulkki-kollegoilta, joita hyödynsin sanastoa tehdessäni. Palautteiden saaminen auttoi minua tekemään hyvän ja luotettavan sanaston.

Koin sanastotyöprosessin mielenkiintoiseksi. Talassemiasanaston suunnittelu ja siihen liittyvä tiedonhaku tuki omaa ammatillista kasvua asiointitulkkina. Tulkatessani olen tehnyt ratkaisuja, käytäntö termin pelkkää vastinetta tai termin määritelmää vaiko molempia. Sanastotyön aikana pääsin syventymään tulkkauks-tilanteissa vaikuttaviin tekijöihin erilaisista näkökulmista. Esimerkiksi, kuinka jonkin vaikean sanan tulkkaminen onnistuu. Uskon poimineeni sanastolistaani sellaisia tulkkaukseen liittyviä termejä, joista juuri tulkeille olisi hyötyä. Opin tunnistamaan paremmin ne erinäiset tekijät, jotka vaikuttavat viestintätilanteissa. Teoreettinen tietämykseni sanastotyöstä ja talassemia-aiheesta on lisääntynyt tämän opinnäytetyön myötä, josta tulen hyötymään myös tulevaisuudessa. Opin luomaan vastineita käyttämällä sanastotyön erilaisia työkaluja asiantuntevasti. Voin hyötymään tästä tekemällä itselleni jatkossakin erikoissanastoa.

Olen varma, että sanasto helpottaa tulkin valmistautumista tulkkaukseen. Talassemiasanastoa ei ole aikaisemmin tehty, jonka takia sanasto on hyödyllinen. Sanaston on tarkoitus tukea tulkkeja ja tulkkausalan opiskelijoita. Sanasto parantaa tulkkauslaatua ja on käytännöllinen työelämässä. Tulkilla on hyvä olla yleistietoa talassemia-aiheesta, jotta tulkkaus olisi varmempaa ja vältyttäisiin mahdollisilta virheil-tilanteilta. Suomessa maahanmuuttajien lisääntymisen myötä talassemian tulkkaus-tarve kasvaa. Tämän takia aihe on ajankohtainen.

Opinnäytetyön haasteena oli työn aikatauluttaminen ja siinä pysyminen. Yllätyin, kuinka paljon sanastoyön tekeminen vaati aikaa. Huomasin, että opinnäytetyön teoria- ja itse sanasto-osuus ovat kaksi eri kokonaisuutta, jotka kuitenkin kulkevat käsi kädessä koko prosessin aikana. Tehdessäni opinnäytetyötä, opin ja oivalsin uusia asioita etenkin työn loppu vaiheessa.

Tämä työ ei ole laadittu terveysalan asiantuntijoiden pyynnöstä, mutta se olisi ollut antoisampi ja laajempi, jos mukana olisi ollut terveysalan ammattilaisia. Mielinkiintoista olisi ollut myös se, että saisi alan ammattilaisilta tietoa heidän kokemuksistaan talassemiapotilaiden tutkimuksista ja hoidoista. Jatkotutkimuksena voisi esimerkiksi haastatella terveysalan henkilökuntaa. Näiden haastattelujen perusteella tulkit saisivat konkreettista tietoa talassemiapotilaiden tulkkauksista. Talassemian yleistymisen myötä talassemiasairaudelle voisi tehdä tietopöytä, josta hyötyisivät niin potilaat kuin tulkitkin. Tämä voisi olla idea uudelle opinnäytetyön aiheelle. Sanastotyötäni voi käyttää pohjana oppaan teossa tai eri kielten sanastotöiden luomisessa.

LÄHTEET

- Arstila ym. (2000). *Suomalainen lääkärikeskus Osa 1* (3. uud. p.). Porvoo: Weilin & Göös.
- Lääkäriliitto. Lääkäriin tietopankki. Muita ohjeita ja suosituksia. Lääkäriin vastaanoton laatu - suositus. Saatavilla 17.3.2021 <https://www.laakariliitto.fi/laakaran-tietopankki/muita-ohjeita-ja-suosituksia/vastaanoton-laatu/>
- Oittinen, R. (2007). Tekstilaji ja strategia: ajatuksia kaunokirjallisuudesta kääntämisestä. Teoksessa R. Oittinen & P. Mäkinen (toim.), *Alussa oli käännös*. (s. 165–185). Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Rajatie, J. (2010). Mitä suomalaisen lääkärin tulee tietää talassemioista. *Lääketieteellinen aikakauskirja duodecim*. Saatavilla <https://www.duodecimlehti.fi/duo98807>
- Salonen, J. (2019b). Talassemiat. Lääkärikirja Duodecim. Saatavilla <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01178>
- Siikamäki, H. (5.2.2021). Malaria. *Lääkärikirja Duodecim*. Saatavilla <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00620>
- Smith & Hopen. Hemoglobiini ja heme ryhmä. Saatavilla 26.3.2021 <https://smithhopen.com/2020/05/07/respiratory-distress-from-covid-19-hemoglobin-attack/>
- Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto. Asioimistulkki ammattisääntö. Saatavilla 1.1.2021 <https://www.sktl.fi/@Bin/702c6772d4c1f9328dbface49eacbc8a/1616765639/application/pdf/2533049/Asioimistulkki%20ammattis%C3%A4%C3%A4nt%C3%A4%202021.pdf>
- Suonuuti, H. (2006). *Sanastotyön opas*. Helsinki: Sanastokeskus TSK ry.
- Terveyskylä. Tietoa lasten sairauksista. Syöpäsairaudet. Hoitomuodot. Kantasolusiirot. Saatavilla 16.8.2019 <https://www.terveyskyla.fi/lasten-talo/tietoa-lasten-sairauksista/syop%C3%A4sairaudet/hoitomuodot/kantasolusiirot>

- Terveyskylä. Veritaudit. Tietoa veritaudeista. Anemia. 15.8.2018 Saatavilla <https://www.terveyskyla.fi/syopatalo/veritaudit/tietoa-veritaudeista/anemia>
- Tieteen termipankki. Käsite. Saatavilla 13.5.2020 <http://tieteentermi-pankki.fi/wiki/Filosofia:k%C3%A4site>
- Tieteen termipankki. Käännösstrategiat. Saatavilla 8.1.2021 <https://tieteentermi-pankki.fi/wiki/K%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6stiede:k%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6sstrategia>
- Tieteen termipankki. Määritelmä. Saatavilla 11.12.2020 <https://tieteentermi-pankki.fi/wiki/M%C3%A4%C3%A4ritelm%C3%A4>
- Tieteen termipankki. Sanastotyö. Saatavilla 13.5.2020 <https://tieteentermi-pankki.fi/wiki/Nimitys:sanastoty%C3%B6>
- Tieteen termipankki. Vastine. Saatavilla 8.1.2021 <https://tieteentermi-pankki.fi/wiki/Kielitiede:vastine>
- Tiittula, L. (2014). Johdatusta kääntämiseen ja käännöstieteeseen. Saatavilla <http://docplayer.fi/21520733-Johdatusta-kaantamiseen-ja-kaannostieteeseen.html>
- Vehmas-Lehto, I. (2002). *Kopiointia vai kommunikointia, johdatus käännösteoriaan*. (3. uud. p.). Helsinki: Finn Lectura.

LIITE 1. Talassemian sanasto

TERMI JA MÄÄRITELMÄ	ENGLANTI	KURDI (SORANI)
Alfa-/beetaglobiiniketju valkuaisaineparia, joista toinen on alfa- ja toinen beetaglobiiniketju	Alpha-/betaglobin chain	زنجیره‌ی گلوبینی ئالفا/ بێتا
Alfatalassemia talassemian vaikein muoto	Alpha-thalassemia	سه‌ختترین جۆری تالاسیمیا
Anemia veren vähäisyys, jolloin punasolujen määrä on alhainen	Anemia	ئانیمیا/ کهم خوینی
Beetatalessemia talassemian lievin muoto	Beta-thalassemia	سووختترین جۆری تالاسیمیا
Dominantti periytyminen periytymismuoto, jossa yksikin sairauden perintötekijä (geeni) riittää aiheuttamaan taudin	Dominant inheritance	بۆماوه‌یی زāl
Ferritiini raudan ja valkuaisaineen muodostama raudan imeytymis- ja varastoitumismuoto	Blood ferritin	پروتئینیک کۆکه‌ره‌وه‌ی ئاسن له خویندا
Foolihappo tärkeä ravintolisä, joka auttaa punasolujen muodostumista	Folic acid	ترشی فولیک
Globiini punasolun valkuaisaineessa oleva proteiiniosa, jonka tehtävänä on sitoa happea		گلوبین
Haima vatsaontelossa sijaitseva elin, jonka tärkein tehtävä on tuottaa entsyymejä ruoansulatusta varten ja insuliinia verensokerin tasapainon ylläpitämiseen	Pancreas	پەنکریاس

Hematologi verisairauksia tutkiva/hoitava lääkäri	Hematology	دکتوری پسیپوری نه خوشییه کانی خوین
Hemoglobiini punasoluissa oleva valkuaisaine, joka kuljettaa happea keuhkoista eli- mistöön	Hemoglobin	پروئتینییک که له ناو خرۆکه سورمهکان دا ههیه
Hemoglobiinifraktiotutkimus laajempi hemoglobiiniyhdistelmätut- kimus, kun epäillään talassemiaa tai anemiaa	Hemoglobin frac- tion examination	پشکنینی جورمهکانی هیموگلوبین
Hemolyysi punasolujen normaali hajoaminen	Hemolysis	له بهین چوونی سروشتی خانه سورمهکانی خوین
Hemolyttinen anemia punasolujen kiihtynyt hajoaminen	Hemolytic anemia	که کم خوینی به هۆی خیرابوونی له بهین چوونی خانه سورمهکانی خوین
Kantasolu solun alkuperäinen muoto, joka ei ole vielä muodostunut tietyksi solu- tai kudostyyppiksi	Stem cell	خانهی بنه رتهی
Kasvuhäiriö perinnöllisistä, kasvuhormonista tai kroonisista sairauksista johtuva liialli- nen tai hidastunut kasvu	Growth disorder	گرفت له گه شهکردندا
Kelaatiohoito lääkehoito, jolla poistetaan liiallinen rauta elimistöstä	Chelation therapy	پاک کردنه هۆی جهسته له ئاسنی زیاده
Luuydin lantion ja reisiluiden sisällä oleva ku- dos, jossa muodostuu uusia veriso- luja	Bone marrow	مۆخی نیسک
Major talassemiasairauden vaikeimmasta muodosta käytettävä termi	Major	وشهیهک که بۆ سهختترین جۆری تالاسیمیا به کار دیت
Minor talassemiasairauden lievemmästä muodosta käytettävä termi	Minor	وشهیهک که بۆ سووکتترین جۆری تالاسیمیا به کار دیت

Monogeeninen molemmilta vanhemmilta peritty yksittäinen geenimuutos	Monogenic	یهک شپوهگری
Mutaatio periytyvä tai pysyvä geenimuutos, joka johtuu kromosomipoikkeavuudesta	Mutation	گورانی جیناتی
Oire tuntemus tai vaiva fyysisestä tai psyykkisestä sairauteen viittavasta tilasta	Symptom	نامازهی نهخوشی
Oireeton sairaus, jossa ei ilmene normaalista poikkeavia vaivoja tai tuntemuksia	Asymptomatic	بی نامازهی نهخوشی
Perinnöllinen sairaus yhdeltä tai molemmilta vanhemmilta peritty geneettinen muutos, joka johtaa sairauden tai oireyhtymän puhkeamiseen	Inherited disease	نهخوشی بو ماوهیی
Perna elin, jonka tehtävänä on toimia punasolujen hajottajana ja kehon immuunipuolustajana	Spleen	سپل
Perusverenkuva verinäyte, josta nähdään elimistön perusterveydentila	Basic blood count	پشکنینی بنچینهیی خوین
Plasma veressä oleva neste, jossa ei ole soluja	Plasma	زهرداوی خوین
Potilasasiakirja dokumentti, joka sisältää potilaan järjestetyt ja toteutetut hoidolliset toimenpiteet sekä muita terveydentilaan koskevia tietoja	Patient medical record	بەلگه‌کاتی زانیاریی نهخوش
Punasolu veressä oleva solu, jonka päätehtävänä on kuljettaa happea elimistöön	Red blood cell	خړۆکه‌ی سووری خوین

Rauta elimistössä oleva hivenaine, joka kiinnittää happea punasoluissa oleviin hemoglobiineihin	Iron	ئاسن
Resessiivinen periytyminen peittyvä periytyminen	Recessive inheritance	بۆ ماوهیی شاراوه
Sappikivi sappinesteestä kiteytyviä kivimäisiä muodostelmia	Gallstone	بهردی زراو
Sappirakko elin, joka toimii säiliönä maksan erittämälle sappinesteelle	Gall bladder	توورمهکی زراو
Talassemia perinnöllinen verisairaus, jossa on normaali globiiniketju, mutta ketjun tuotanto on alhainen tai sitä ei ole ollenkaan	Thalassemia	تالاسیمیا
Valkosolu veressä oleva solu, jonka tehtävänä on huolehtia elimistön vastustuskyvystä	White blood cell	خړۆکهی سپیی خوین

LIITE 2. Termien ja vastineiden lähteet

Abbas, L. (2009). Suomi-kurdi (sorani) sanakirja. Raasepori: Lokman Abbas.

Salonen, J. (2019b). Talassemiat. Lääkärikirja Duodecim. Saatavilla

<https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01178>

Terveyskylä. Veritaudit. Tietoa veritaudeista. Talassemia. 15.8.2018 Saata-

villa <https://www.terveyskyla.fi/syopatalo/veritaudit/tietoa-veri-taudeista/anemia>

Suomisanakirja. Saatavilla 11.5.2020 <https://www.suomisanakirja.fi/talassemia>

Google kääntäjä. Saatavilla 10.3.2021 <https://translate.google.fi/?hl=fi>

Ilmainen sanakirja. Saatavilla 10.3.2021 <https://ilmainensanakirja.fi/>

Mayoclinic. Diseases and Conditions. Talassemia. Saatavilla 10.3.2021

<https://www.mayoclinic.org/diseases-conditions/thalasse-mia/symptoms-causes/syc-20354995>

Sanakirja. Saatavilla 10.3.2021 <https://www.sanakirja.org/>

LIITE 3. Määritelmien lähteet

Fimlab. Saatavilla 5.2.2021 <https://fimlab.fi/tutkimus/6776>

Ihmisen kantasolut, kloonaukset ja tutkimus. Saatavilla 5.2.2021

<http://www.btnk.fi/files/pdf/kantasolu.pdf>

Mehiläinen. Perusverenkuva ja trombosyytit. Saatavilla 11.3.2021

<https://www.mehilainen.fi/laboratorio/perusverenkuva-ja-trombosyytit>

Norio-keskus. Tietoa. Perinnöllisyys. Tietoa-perinnöllisyydestä. Tavallisimmat-periytymistavat. Saatavilla 5.2.2021 <https://www.norio-keskus.fi/tietoa/perinnollisyys/tietoa-perinnollisyydesta/tavallisimmat-periytymistavat.html>

Rajatie, J. (2010). Mitä suomalaisen lääkärin tulee tietää talassemioista. *Lääketieteellinen aikakauskirja duodecim*. Saatavilla

<https://www.duodecimlehti.fi/duo98807>

Salonen, J. (2019a). Punasolujen kiihtynyt hajoaminen (hemolyyttinen anemia). Lääkärikirja Duodecim. Saatavilla <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00923>

<https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00923>

Salonen, J. (2019b). Talassemiat. Lääkärikirja Duodecim. Saatavilla

<https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01178>

Sanasol. FAQ. Vitamiinit ja kivennäisaineet. Vitamiinit. Foolihappo. Mitä on foolihappo? Saatavilla 5.2.2021 <https://www.sanasol.fi/faq/mita-on-foolihappo/>

<https://www.sanasol.fi/faq/mita-on-foolihappo/>

Terveyden tukena. Sairaudet ja hoito. Lapsen kasvuhäiriöt. Saatavilla

5.2.2021 <https://www.terveydentukena.fi/sairaudet-ja-hoito/harvinaissairaudet/lapsen-kasvuhairiot>

Terveyskylä. Aikuisten elinsiirrot. Haiman siirto. Haima. Saatavilla 20.9.2019

<https://www.terveyskyla.fi/elinsiirtotalo/aikuisten-elinsiirrot/haimansiirto/haima>

Terveyskylä. Veritaudit. Tietoa veritaudeista. Anemia. 15.8.2018 Saatavilla

<https://www.terveyskyla.fi/syopatalo/veritaudit/tietoa-veritaudeista/anemia>

- Terveyskylä. Veritaudit. Tietoa veritaudeista. Talassemia. Saatavilla
15.8.2018 <https://www.terveyskyla.fi/syopatalo/veritaudit/tietoa-veritaudeista/talassemia>
- Terveystalo. Palvelut. Vastaanotot. Erikoislääkäri. Hematologi. Saatavilla
5.2.2021 <https://www.terveystalo.com/fi/Palvelut/Vastaanotot/Erikoislaakari/Hematologi/>
- Terveystalo. Tietopaketit. Hemoglobiini (B-Hb) voi paljastaa anemian. Saatavilla
5.2.2021 <https://www.terveystalo.com/fi/Tietopaketit/Hemoglobiini/>
- Vaasan Keskussairaala. Saatavilla 11.3.2021 <https://www.vaasankeskussairaala.fi/>
- Valvira. Potilasasiakirjoista. Saatavilla 11.3.2021 <https://www.valvira.fi/documents/14444/50159/Potilasasiakirjoista.pdf>
- Veripalvelu. Kantasolurekisteri. Jäsenpalvelut. Onko luovutuksessa halvaantumisvaara? Onko luuydin sama kuin selkäydin? Saatavilla
5.2.2021 <https://www.veripalvelu.fi/kantasolurekisteri/jasenpalvelut/onko-luovutuksessa-halvaantumisvaara-onko-luuydin-sama-kuin-selkaydin>